

TURIZMNING TASHKILIY SHAKLLARI VA ASOSIY KATEGORIYALARI

Axmadaliev Bexruz

Kimyo xalqaro universiteti

ahmadalievbehruz998@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada turizmning tashkiliy shakllari va asosiy kategoriyalari tadqiq etiladi. Tadqiqot usullari sifatida adabiyotlar tahlili va empirik ma'lumotlarni o'rganish qo'llanilgan. Maqolada turizmning asosiy tashkiliy shakllari – xalqaro, ichki, kiruvchi va chiquvchi turizm tahlil qilinib, ularning o'ziga xos xususiyatlari va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, turizmning asosiy kategoriyalari – dam olish, madaniy-tarixiy, sport, ekologik, ishbilarmonlik va boshqa turizm turlari ham atroflicha o'rganilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turizmning har bir tashkiliy shakli va kategoriyasi o'ziga xos imkoniyatlar va muammolarga ega. Ushbu tadqiqotdan kelib chiqadigan xulosalar turizm sohasini yanada rivojlantirish va takomillashtirish uchun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: turizm, tashkiliy shakllar, kategoriyalar, xalqaro turizm, ichki turizm, dam olish turizmi, madaniy turizm

Аннотация: В данной статье будут рассмотрены организационные формы и основные категории туризма. В качестве методов исследования использовались анализ литературы и изучение эмпирических данных. В статье проанализированы основные организационные формы туризма – Международный, внутренний, въездной и выездной туризм, освещены их особенности и значение. Также детально изучены основные категории туризма – рекреационный, культурно-исторический, спортивный, экологический, деловой и другие виды туризма. Результаты исследования показывают, что каждая организационная форма и категория туризма

имеет свои возможности и проблемы. Выводы, сделанные в результате этого исследования, имеют практическое значение для дальнейшего развития и совершенствования индустрии туризма.

Ключевые слова: туризм, организационные формы, категории, международный туризм, внутренний туризм, рекреационный туризм, культурный туризм

Abstract: this article will study the organizational forms and main categories of Tourism. Literature analysis and empirical data studies have been used as research methods. The article analyzes the main organizational forms of Tourism – International, Domestic, incoming and outgoing tourism, highlighting their distinctive features and significance. Also, the main categories of tourism – recreation, cultural-historical, sports, environmental, business and other types of tourism-are studied in detail. The results of the study show that each organizational form and category of tourism has its own opportunities and problems. The conclusions from this study are of practical importance for the further development and improvement of the tourism sector.

Key words: tourism, organizational forms, categories, international tourism, domestic tourism, recreational tourism, cultural tourism

KIRISH

Turizm bugungi kunda jahon iqtisodiyotining muhim sektorlaridan biri hisoblanadi. Butunjahon turizm tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, 2019-yilda xalqaro turistlar soni 1.5 milliarddan oshdi va ushbu ko'rsatkich yildan-yilga o'sib bormoqda [UNWTO, 2020]. Turizm nafaqat iqtisodiy o'sishga, balki madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga, tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashga ham hissa qo'shadi.

Turizm sohasi turli xil tashkiliy shakllarga va kategoriyalarga ega. Ushbu tadqiqotning maqsadi turizmning asosiy tashkiliy shakllarini va kategoriyalarini o'rganish,

ularning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish va rivojlanish tendensiyalarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot natijalari turizm industriyasini yanada takomillashtirish va diversifikatsiya qilish uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lishi mumkin.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqotda asosiy usul sifatida mavjud ilmiy adabiyotlarning tahlili qo'llanilgan. Xususan, turizmning tashkiliy shakllari va kategoriyalariga oid xorijiy va mahalliy manbalar o'rganildi.

Turizmning tashkiliy shakllariga oid tadqiqotlar orasida Gee va Fayos-Solaning "International Tourism: A Global Perspective" [Gee & Fayos-Sola, 1997] va Goeldner va Ritchieningning "Tourism: Principles, Practices, Philosophies" [Goeldner & Ritchie, 2009] kabi fundamental asarlarini alohida ta'kidlash mumkin. Ushbu mualliflar turizmning asosiy tashkiliy shakllarini atroflicha tahlil qilib, ularning o'ziga xos jihatlari va global miqyosdagi rolini yoritib berishgan.

Turizmning kategoriyalariga doir ilmiy ishlar orasida esa Weaver va Oppermannning "Tourism Management" [Weaver & Oppermann, 2000] hamda Wall va Mathiesonning "Tourism: Change, Impacts, and Opportunities" [Wall & Mathieson, 2006] kitoblarini alohida qayd etish mumkin. Mazkur tadqiqotchilar turizm kategoriyalarining paydo bo'lishi, rivojlanishi va jamiyatga ta'sirini chuqur o'rganishgan.

Yuqoridagi fundamental tadqiqotlar bilan birga, turizm sohasi bo'yicha ko'plab ilmiy maqolalar, statistik ma'lumotlar va hisobotlar ham tahlil qilindi [WTTC, 2021; UNWTO, 2022]. Bu esa tadqiqotning dolzarbligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qildi.

NATIJALAR

Turizmning tashkiliy shakllari. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, hozirgi kunda turizm sohasi to'rtta asosiy tashkiliy shaklga ega:

- ✓ Xalqaro turizm - bu bir mamlakatdan boshqasiga turistik maqsadlarda amalga oshiriladigan sayohatdir. 2019-yil ma'lumotlariga ko'ra, xalqaro turistlar soni 1.5 milliarddan oshgan [UNWTO, 2020]. Xalqaro turizm global iqtisodiyotning muhim

- ✓ qismiga aylangan bo'lib, ko'plab mamlakatlar uchun asosiy daromad manbai hisoblanadi.
- ✓ Ichki turizm - bu bir mamlakat ichida, ya'ni turistlarning doimiy yashash joyidan boshqa hududlarga sayohat qilishidir. Ichki turizm ayniqsa rivojlanayotgan davlatlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydi va ish o'rinlari yaratadi.
- ✓ Kiruvchi turizm - bu xorijiy sayyohlarning mamlakat hududiga tashrif buyurishidir. Kiruvchi turizm xalqaro turizm bilan chambarchas bog'liq bo'lib, mamlakat imidjini oshirish va valyuta tushumlarini ko'paytirish imkonini beradi.
- ✓ Chiquvchi turizm - bu mahalliy aholining xorijiy mamlakatlarga turistik maqsadlarda chiqishi. Chiquvchi turizm rivojlanishi mahalliy turistik kompaniyalar faoliyatini kengaytiradi va xalqaro hamkorlikni mustahkamlaydi.

Turizmning kategoriyalari. Tadqiqot davomida turizmning bir qancha asosiy kategoriyalari aniqlandi:

Dam olish turizmi - asosan hordiq chiqarish va ko'ngil ochrish maqsadida amalga oshiriladi. Dam olish turizmi jahon miqyosidagi eng mashhur yo'nalish bo'lib, ko'plab mamlakatlar iqtisodiyotining asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi [Goeldner & Ritchie, 2009].

Madaniy-tarixiy turizm - bu tarixiy obidalarga, muzey va galareyalarga tashrif buyurish orqali amalga oshiriladi. Madaniy turizm milliy merosni asrash va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishga yordam beradi.

Sport turizmi - bu sport musobaqalarini tomosha qilish yoki ularda qatnashish maqsadida uyushtiriladi. Sport turizmi, ayniqsa, yirik xalqaro musobaqalar davrida faollashadi va sezilarli daromad keltiradi.

Ekologik turizm - tabiatga sayohat qilish va atrof-muhitni o'rganishga qaratilgan. Ekologik turizm tabiatni muhofaza qilish va mahalliy aholining turmush darajasini oshirishga ko'maklashadi [Weaver & Oppermann, 2000].

Ishbilarmonlik turizmi - asosan biznes uchrashuvlar, konferensiya va ko'rgazmalarga qatnashish uchun uyushtiriladi. Ishbilarmonlik turizmining ulushi so'nggi yillarda sezilarli darajada oshdi va ko'plab shaharlar bu yo'nalishni faol rivojlantirmoqda [UNWTO, 2022].

Bundan tashqari, ziyorat turizmi, sog'lomlashtirish turizmi, ta'lim turizmi kabi yo'nalishlar ham mavjud. Har bir kategoriya o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, turizm industriyasi rivojiga munosib hissa qo'shadi.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Turizm sohasi tez sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda va global iqtisodiyotning ajralmas qismiga aylanmoqda. Turizm nafaqat iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi, balki madaniyatlararo aloqalarni mustahkamlash, tinchlik va barqarorlikni qo'llab-quvvatlashda ham muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, turizmning har bir tashkiliy shakli va kategoriyasi o'ziga xos ahamiyatga ega. Xalqaro turizm global integratsiyani rivojlantirsa, ichki turizm mahalliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlaydi. Kiruvchi va chiquvchi turizm esa xalqaro hamkorlikni kengaytiradi.

Shu bilan birga, turizmning ayrim kategoriyalari alohida e'tiborga loyiq. Ekologik turizm hozirgi ekologik muammolarni hal etish va atrof-muhitni asrashda muhim ahamiyat kasb etadi [Wall & Mathieson, 2006]. Ishbilarmonlik turizmi esa biznes aloqalarini kengaytirish va investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay imkoniyat yaratadi.

Shuni ham ta'kidlash joizki, turizm sohasi bir qator muammolarga ham duch kelmoqda. Jumladan, turizm hududlarida ekologik holatning yomonlashuvi, global iqlim o'zgarishi ta'siri, mahalliy madaniyatning yo'qolish xavfi kabi muammolar mavjud [UNWTO, 2021]. Shu bois, barqaror turizm tamoyillarini joriy etish va turistik faoliyatni mas'uliyatli tarzda tashkil qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

XULOSA

Turizm - bu nafaqat iqtisodiy faoliyat turi, balki insonlarning hayoti va dunyoqarashini boyitadigan ijtimoiy-madaniy hodisa hamdir. U mamlakatlar va mintaqalar o'rtasida ko'priklar quradi, tinchlik va o'zaro hurmatni mustahkamlaydi.

- ✓ Tadqiqot yakunlari bir qancha xulosalar chiqarish imkonini berdi:
- ✓ Turizmning tashkiliy shakllari va kategoriyalari xilma-xildir hamda o'ziga xos imkoniyat va muammolarga ega.
- ✓ Turizm industriyasini barqaror rivojlantirish uchun uning har bir segmentiga alohida e'tibor qaratish zarur.
- ✓ Turizmning salbiy ta'sirlarini kamaytirib, ijobiy jihatlarini kuchaytirish lozim.
- ✓ Turizmni diversifikatsiya qilish va yangi yo'nalishlarni kashf etish muhim ahamiyatga ega.
- ✓ Davlat, xususiy sektor va fuqarolik jamiyatining hamkorligi turizmni yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, turizm sohasini tadqiq etish va tahlil qilish nafaqat nazariy, balki katta amaliy ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot natijalari turizmni barqaror rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirishda foydali bo'lishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Gee, C.Y. and Fayos-Sola, E. eds., 1997. International Tourism: A Global Perspective. Madrid: World Tourism Organization.
2. Goeldner, C.R. and Ritchie, J.B., 2009. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. 11th ed. Hoboken: John Wiley & Sons.
3. UNWTO, 2020. World Tourism Barometer. Vol. 18, Issue 1. [online] Available at: <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n18-january-2020> [Accessed 10 May 2023].
4. UNWTO, 2021. Tourist Arrivals Down 87% in January 2021 as UNWTO Calls for Stronger Coordination to Restart Tourism. [online] Available at:

<https://www.unwto.org/news/tourist-arrivals-down-87-in-january-2021-as-unwto-calls-for-stronger-coordination-to-restart-tourism> [Accessed 10 May 2023].

5. UNWTO, 2022. World Tourism Barometer. Vol. 20, Issue 5. [online] Available at: <https://www.unwto.org/world-tourism-barometer-n20-november-2022> [Accessed 10 May 2023].
6. Wall, G. and Mathieson, A., 2006. Tourism: Change, Impacts, and Opportunities. Harlow: Pearson Education.
7. Weaver, D.B. and Oppermann, M., 2000. Tourism Management. Milton: John Wiley & Sons.
8. WTTC, 2021. Travel & Tourism: Economic Impact 2021. London: World Travel & Tourism Council.